

EGYEZTETÉSI ANYAG

IPOLYSZÖG

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE

2017.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés

2. Ipolyszög bemutatása

3. Örökségünk

a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

4. Településképi szempontból meghatározó területek

Történeti településrész, új településrész

5. Ajánlások

a településképi minőségi formálásra vonatkozó ajánlások, építészeti útmutató:

6. Jó példák

A kézikönyvet összeállította: Moór Mátyás főépítész

BEVEZETÉS

1

Az építészetet szokás megfagyott zeneként emlegetni. És valóban nagyon sok hasonlóságot találhatunk egy zenemű és az építészet között. Az építészet sokszínűségét adja a változatos utcák, terek, épületek sokasága, mint egy zenekarban a sokféle hangszer: vonósok, fúvósok, ütős hangszerek. Ugyanakkor, ha ezek egymásra tekintet nélkül zenélnek, lehet külön-külön még szép dallam is, amit játszanak, az összkép hamis. Ugyanígy a házak is lehetnek eltérőek egymástól, más rendeltetésűek, de ha nincsenek tekintettel egymásra, zavaros, élehetetlen környezetet alakítanak ki.

A kézikönyv segítség kíván lenni: a település bemutatásával, az értékek megismertetésével és az útmutató résszel tárja fel az épített környezet szépségeit. Bevezeti az olvasót az építészeti értékek tárházába, hogy olyan

házat tudjon építeni, ami valódi büszkeséggel töltheti el, és a település képéhez illeszkedik, azt ízléssel viszi tovább.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. Az unalomig másolt, giccses, sokszor import klónok helyett a település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása, a nem diktált, hanem valódi szabadság megismertetése.

A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő

kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik. Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön a könyvbe, hogy ezáltal büszke

lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

Egy ház elválaszthatatlan kapcsolatban van környezetével, szomszédaival, településével. Valódi gyümölcse pedig csak annak a kapcsolatnak van, ahol a felek egymást megismerik, szeretik és békében élnek egymással. Igaz ez az emberi kapcsolatoktól a zenén át egészen épített környezetünkig.

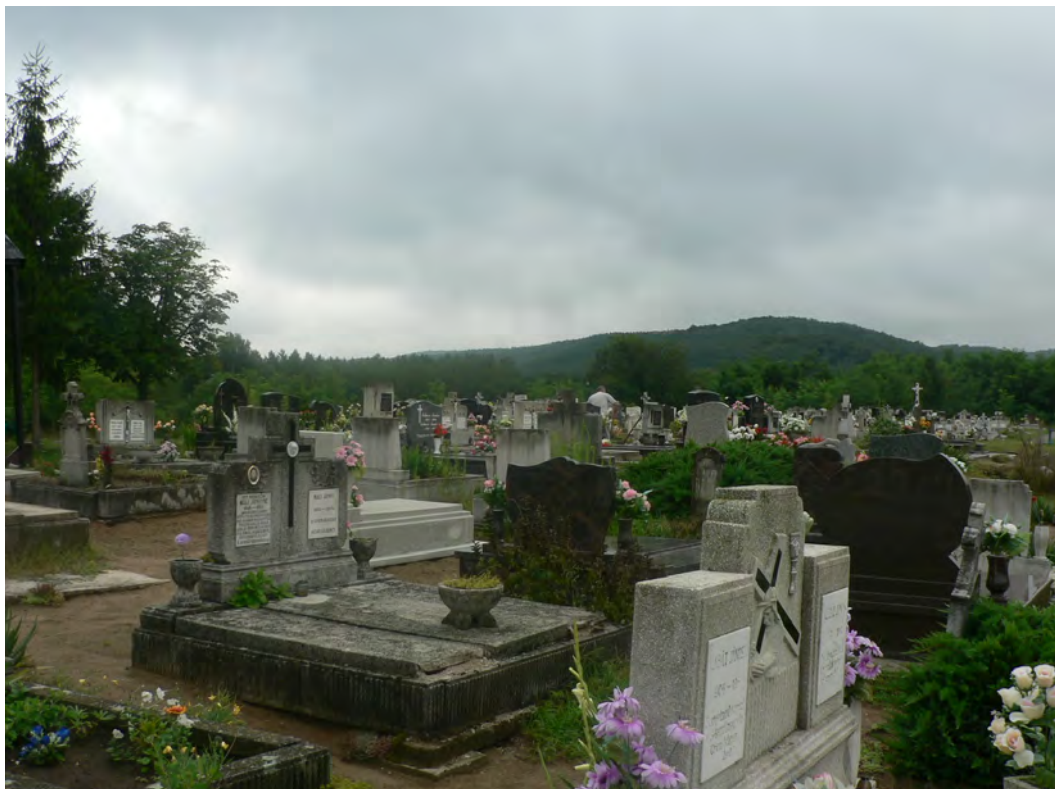
IPOLYSZÖG BEMUTATÁSA

2

Ipolyszög Nógrád megyében, a magyar-szlovák államhatárt jelentő Ipoly folyó bal partján fekszik. A település határában terül el az Égerláp, mely mint vizes élőhely, a Duna -Ipoly Nemzeti Park részeként, természetvédelmi terület.

Ipolyszög történetének kezdete még a 13. századig nyúlik vissza, önálló településként, ekkor még a szláv *Riba*(hal) nevet viselte, ami arra utal, hogy az Ipoly árterületén halászatból, csíkászatból éltek a helyiek. Az ekkori okiratok megemlítik, hogy a községtől északkeleti irányban egy vár mered a magasba egy meredek sziklabércen. Ma már jórészt benőtte az erdő, de a sziklafalak folytatásaként épült erődítés még ma is jól látható.

A vár sajnos elpusztult, de Ipolyszögnek így is van néhány építészeti emléke. Köztük a katolikus templom, az evangélikus templom és a nagy területen elterülő ipolyszögi temető.

1905-től 1973-ig Ipolyszög néven jegyezték, 1973-tól Balassagyarmatvároshoz csatolták. A fennálló több mint 30 éves „házasság” ideje alatt kiépült a településrészen a teljes infrastruktúra, a közfeladatok ellátása megoldott volt. A településrész választópolgárai már 1993 tavaszán kezdeményezték a leválást, azonban a helyi népszavazás eredménytelen volt, míg a 2002. február 3. napján megtartott népszavazás érvényes és eredményes lett.

A településtörténet egyik kevésbé ismert kedves állomása, hogy 1953 nyarán itt Ipolyszög-ön forgatták a magyar filmtörténet harmadik legsikeresebb filmjének, a Rákóczi hadnagya (1954) című film egyes jeleneteit. A filmben szereplő felvidéki Réthe jobbágyfalú jelenik meg némi átalakítással a Rákóczi szabadságharc korát idéző képekben. "Itt volt szükség a legkevesebb átépítésre. A házakat bezsuppoztattuk, a kerítéseket, az udvarokat a kor jobbágyfalvainak megfelelően átalakítottuk. Az egyetlen díszlet ezekben a képekben a templom korabeli épülete." - nyilatkozta Katona Jenő, a film egykori gyártásvezetője. /Wikipédia/

A vár története

A néprege IV. Béla korára teszi a vár keletkezését, azonban az oklevelek csak 1331-ben említik először a várat, habár magáról a faluról jóval korábban szó esik. Az első tulajdonosa a Kanizsa családhoz tartozó Simon volt, aki előkelő származása dacára jórészt a környék, illetve távolabbi vidékek fosztogatásával foglalkozott. Rablások, gyilkosságok, templomok kifosztása tette hírhedtté mindaddig, míg a király csapatot nem küldött elfogására. Simon bezárkózott a várába, de egyik embere éjszaka kinyitotta az ostromlóknak a kaput. Simont ott helyben négyfelé vágta, a várat a király elkobozta, és Gergely főpohárnok mesternek adományozta, de pár évtized múlva már királyi várként emlegetik, és az is maradt hosszú ideig, addig amíg Zsigmond király pénzsűkében nem lévén ezen is túl nem adott.

Új tulajdonosai – a Szerémiek – alatt feléledt az átkos emlékű kor, ők is raboltak, fosztogattak belőle úgy, hogy Mátyás 1483-ban sereget küldött ellenük. Szerémi Gézát ez egyáltalán nem rettentette meg, ágyúkkal fogadta az ostromlókat. Nem is történt baja, hamar elfeledték bűneit, és halála után fia, Imre II. Ulászló gyászos emlékű uralkodása alatt birodalmi hercegséget kapott. A Szerémiek nádori ágának kihalta után sikerült Bedek Máté felsőmagyarországi főkapitánynak megszerezni a várat, és nagy költséggel felújította, átépítette a már ekkor romladozó falakat. A költségekhez a közeledő török veszedelem hatása miatt az ország és a megye is hozzájárult. Bedek Máté nem sokáig élvezhette a tulajdonlást, mert két év múlva egy vadászaton lova levetette a hátáról. Még két napig élt, eljövendő halálát megérezve hazahívta Budáról az akkor ott udvarnokoskodó Miklós fiát, aki azonban nem érkezett egyedül. Erőszakkal magával hurcolta Szapolyai Dorottyát, akibe halálosan szerelmes volt, és aki akkor már a király vadászmesterének volt gyűrűs menyasszonya. Újsütetű szerzeményének nem örülhetett túlságosan sokáig, tette hatalmas felháborodást keltett az udvarban, és a harmadik napon Koháry József a vadászmester parancsnoklatával megjelent a királyi sereg. Miklós bezárkózott a várba, de reggelre elhűlve tapasztalhatta, hogy a személyzet éjszaka elszivárgott a várból, jórészt egyedül maradt Szapolyai Dorottyával. Arra gondolni sem

lehetett, hogy védekezzen, és amikor megadásra szólították fel, Dorottyával együtt leugrott az öregtoronyból. A király büntetésként a várat leromboltatta, a török időkben már romként emlegetik. Nem is épült fel többé, minden hadi jelentőségét elvesztette.

A vár alatti völgyben egy forrás található, a néphit szerint itt halt meg az utolsó várúr és kedvese. /Wikipédia/

ÖRÖKSÉGÜNK

3

Ipolszög településszerkezetére rányomta bélyegét az igencsak szeszélyes vízjárású Ipoly folyóval való, sokévszázados szomszédság. Utcahálózata a kanyargó mederhez igazodóan, a magasabban fekvő partközeli telkek beépítésével alakult ki, míg a kertvégek, telkek alja gyakran esett áldozatául a múltban is és még manapság is, a tavaszi áradások elöntéseinek.

A két felekezeti templom, a katolikus és az evangélikus is, meg a temető is relatív magaslatra épült, a rendszeres elöntések kivédésére. Ez alakította az utcák vonalvezetését is. Csak a múlt század 70-es és 80-as éveiben kezdett el a község új telekosztások révén a hagyományos településtartestén kívül, a 22-es számú út Ipoly felőli oldalán kiépülni, három új utca megnyitásával.

A régi településrészre a hagyományos, fésűs, oldalhatáros beépítés a jellemző. A tornácos, jellegzetes kontyolású, egytraktusos hosszú palóc házakat mára jórészt felváltották az újabb építésű, kéttraktusos épületek.

Kevés szépen felújított épület található sajnos a faluban.

Az elmúlt évtizedekben az építkezők zöme szakítani akarván a szegénység emlékét őrző hosszúházakkal, "modernebb", az egész országban elterjedt típusépületek helyi változatait építették meg, felhagyva a hagyományos paraszti udvar rendje szerinti beépítési formával.

Elsőként a hatvanas-hetvenes évek tipikus sátoztetős, kétablakos “Kádárkockái” jelentek meg az utcaképben.

Azért épültek a hagyományos beépítést folytató, fésűs elrendezésű házak is.

A 80-as évektől kezdve aztán a legkülönbözőbb előképek alapján, az új osztású utcákban, de a foghíj átépítéseknél is, igencsak heterogén épületállomány jött létre.

Településképi szempontból

meghatározó területek

4

Ipolyszög belterületén két karakteresen eltérő településszerkezeti egységet különböztethetünk meg. A 22-es számú főút alatti, történeti településrészt, és az országút túloldalán, az Ipoly homokos magaspartján kialakult új beépítésű településrészt.

Térkép

A történeti településrész hagyományos, oldalhatáros fésűs beépítése fokozatosan feloldódik az újabb és újabb átépítések következtében.

Az így kialakult, mára vegyes utcakép “kijavítása” hosszú folyamat eredménye lehet csupán, ha a jó, követhető példák elterjednek.

Akár az utcával párhuzamos, akár a merőleges telepítés, lényeg az egységesség.

Az új beépítésű településrészen az egységes, merőleges határvonalú telekosztásnak, és az egységes előkertes, szabadonálló beépítésnek köszönhetően aránylag egységesebb utcakép alakult ki. Itt a túlzó épületformálástól való tartózkodással biztosítható a kedvező utcaképi megjelenés.

A közterületek, parkok a történeti településrészen lassan kialakulóban vannak, bár még nem térnek el karakteresen az útmenti zöldterületektől.

A századok óta továbbélő, a legeltető állattartást idéző kitölcséresedő, szélesedő utcabővületekben apró kis zöld szigetekként jelennek meg a közcélú zöldfelületek. Az újabb időkben telepített káponkák gazdagítják az utcaképet az ófaluban.

AJÁNLÁSOK

5

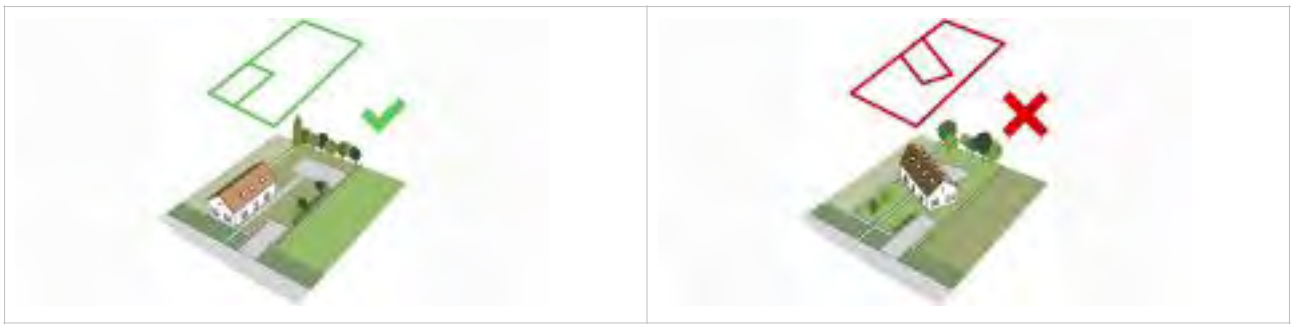
A történeti településrészen a foghíj beépítéseknel követendő a hagyományos fésűs telepítési forma, mely jobban illeszkedik az utcaképbe.

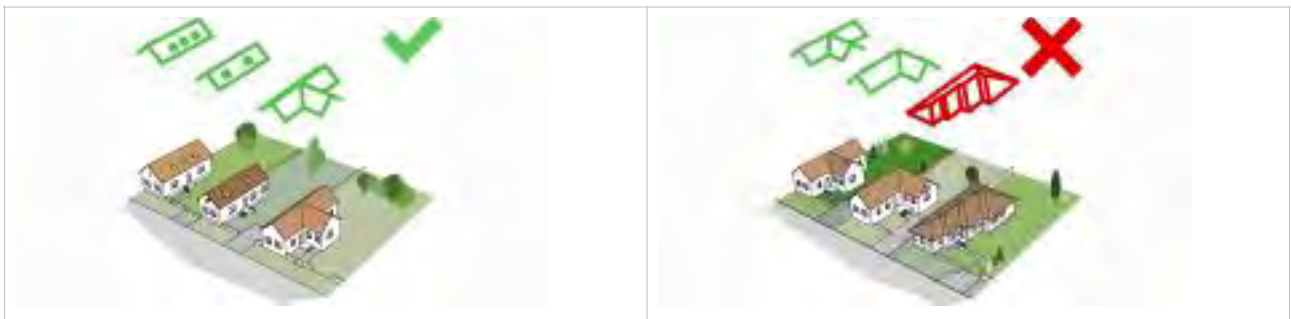
A beépítésben törekedni kell az egységes tetőforma és hajlásszög alkalmazására, nem jól illeszkedik az alacsony hajlású tető az utcaképbe.

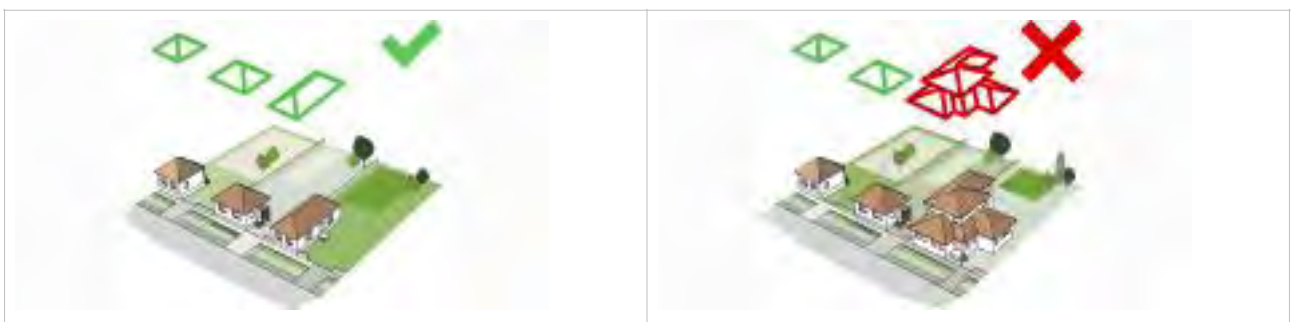
A hagyományos utcasorból kilóg a mégoly jó épület is, ha cserépfedés helyett valamilyen lemezes fedést alkalmazunk, vagy a héjazat színével kirí az épület a sorból.

A kialakult fésűs beépítés foghíján nem szabad a kialakult rendtől eltérő épülettelepítést alkalmazni, mert megbontja az utcaképet.

Kialakult utcasorba új épület építéskor törekedni kell a minél egyszerűbb épülettömeg és tetőformálásra. A sok törésvonal és vápa sok meghibásodási pont, ráadásul nem is szép.

Tartózkodni kell foghíjbeépítés esetén a hagyományos utcasorban az alacsonyhajlású tetővel fedett, tagolt tömegű, ún. "mediterrán típusú" épülettömegtől. Az új osztású, esetleg üdülőterületen helyénvaló lehet, de itt az északi régióban településképileg rossz választás.

A hagyományosan földszintes, magastetőű falusias utcaképbe nem illeszkedik bele egy lapostetőű, esetleg tagolt, részben emelt, vagy több szintes épület. Az ilyen beépítést kerülni kell.

Lejtős terep esetén tartózkodni kell a túlzott mértékű tereprendezéstől, Sem a teljes szintmagasságot elérő, vagy közelítő mértékű bevágás, sem az ilyen mértékű feltöltés és vízszintesre rendezés nem jó megoldás. Épület állákonysági, illetve terepsuvadási problémákat okozhat. Legjobb megoldás a terepre ültetett, esetleg meglépcsőzött épület, illetve ha a kívánt tereprendezést felezve, részben bevágással, részben feltöltéssel teljesítjük.

Falusias utcaképben sem a túl enyhe, sem a túl meredek hajlású tető nem tud harmonikusan illeszkedni.

A túlzó mértékű tereprendezés azon kívül, hogy veszélyes, az épületet is elidegeníti az utcától.

A földszintes falusias beépítés mellett az alacsony. Átlátható kerítés az alkalmas. A magas, zárt növényzetű, vagy tömör kerítés kizárja az utca természetes közegéből az épületet.

A kialakult kis előkertes, vagy előkert nélküli utcasorban nem jó megoldás a nagy előkerttel telepített épület. Szétbontja az utcaképet.

Az egységes épületsorhoz illeszkedés mindig jó eredményt hoz. Kerülni kell a hivalkodó tömegformálást és épületszínezést.

Bármennyire is van hely a telken, a hagyományos faluképtől idegen a mediterrán tetős beépítés.

Tartózkodni kell a moderneskedő homlokzatformálástól és anyaghasználatról.

JÓ PÉLDÁK

6

A történeti falurészen még megtalálható régi épületek kis figyelemmel nagyon korszerűen felújíthatók, bővíthetők úgy hogy a hagyományőrzés is érvényesül. Jó példák az érzékeny felújításra:

Fontos odafigyelní a részletekre. Egy jól megválasztott korlát, szép keretezésű ablak, vagy díszesen rakott téglafejezetes oszlop a régi és az új építésű épületeknek is díszére válíhat.

Az újonnan épülő épületeknél is megoldható a hagyományos faluképbe illeszkedés anélkül, hogy a korszerűség, vagy kényelem rovására kellene engedelményeket tenni.

A vasúti megállóval átellenben lévő Csárda is igyekszik a faluképbe illeszkedni

Fontos az épületek és a közterületek kapcsolata. Gondozott előkert és utcai zöldsáv nagyban emeli a beépítés minőségét

A településképet gazdagíthatják az épületek előtti kerítések, főképpen, ha azok összhangban vannak az épület tagozataival, anyaghasználatával.

Stílusos esőbeálló, vagy buszváró, hozzá illeszkedő utcabútor növeli a településkép színvonalát.

Kialakulóban a Szent Anna park, sokak kedvenc pihenőhelye

